

Alma BRAZIŪNIENĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Kuriamas Lietuvos knygos ir mokslo minties muziejus „Bibliopolis“

Kiek šiuo metu Lietuvoje yra muziejų? Ar jų pakanka? O gal per daug? Koks jų skaičius būtų optimalus? Šiek tiek atsakymų į šiuos klausimus galima rasti pasižvalgius Lietuvos muziejų portale *lietuvozmuziejai.lt* arba Kultūros ministerijos svetainėje. Čia galima sužinoti, kad 2019 m. iš viso Lietuvoje buvo 107 muziejai. Metais anksčiau (2018) muziejų būta 104, taigi per metus Lietuvoje įsteigti dar trys nauji muziejai. Jeigu taip kasmet, per kitus penkerius metus turėsime dar 15 naujų muziejų? O gyventojų Lietuvoje lyg ir nedaugėja... Kokių muziejų temine (rūšine) prasme Lietuvoje trūksta? Regis, turime visokių. Bet Lietuvos knygos muziejaus neturime. O apie tokio muziejaus reikmę kalbėta jau seniai. Vilniaus universiteto knygotyriminkai 2002 m. šiai temai buvo skyrę ir tarptautinę konferenciją, jos medžiaga (straipsniai, apžvalgos) sugulė į „Knygotyros“ mokslo žurnalo 40 tomą (2003).

Šiandien, kai technologijos pasiekusios išpūdingų aukštumų, kai įdomiausi praeitį liudijantys eksponatai iš įvairių pasaulio kampelių skaitmeniniu pavidalu kiekvienam panorusiam lengvai pasiekiami vienu kompiuterio pelės paspaudimu, atrodytų, kad kurti naują muziejų nėra prasmės. Bet sutikime: žiūrėti kokybiškiausių viduramžių rankraščio iliuminaciją ekrane ir

pamatyti to rankraščio originalą – nėra tas pats. Tai rodo ir šiandienos pasaulio muziejų patirtis: lankytojų ne mažėja, o atvirkesčiai – daugėja, nes kaip tik muziejai gali suteikti naujų potyrių. Ernestas Parulskis, samprotaudamas apie Lietuvos ir užsienio muziejų lankomumą, palygino statistiką. Štai ką sužinojome: 2018 m. Lietuvos muziejus aplankė mažiausiai 5 milijonai žmonių. O vien į Luvrą per metus ateina apie 10 milijonų. Bet jeigu palyginsime Luvro ekspozicijų plotą, lankytojų skaičių (vien Monos Lizos paveikslas sutraukia beveik 60 proc. visų šio muziejaus lankytojų) ir ten dirbančių asmenų skaičius su analogiškais Lietuvoje, pasirodys, kad jie beveik tapatūs¹. Taigi Lietuvoje nėra jau taip blogai. Ir autorius padarė gana optimistinę išvadą: „muziejai yra demokratiškiausia, lengviausiai prieinama, generuojanti didžiausias netiesiogines pajamas, edukatyviausia ir atraktyviausia – neprarandant turinio kokybės – kultūros pramonės šaka“².

Gyvename muziejų kaitos metu: pasaulyje, iš dalies ir Lietuvoje, vis labiau tradicinius muziejus keičia modernieji, atliepiančios išrankaus šiandienos muziejų lankytojo lūkesčius: muziejus turi sudominti, įtraukti, nustebinti. Lankytojas nebenori matyti tik už stiklo išdėliotų daiktų su

minimalia informacija (kas, kada) – jam reikia pasakojimo, jis nori ir informacijos, ir emocijų (pažinimo), kitaip tariant, lankytojui reikia pateiktos eksponatų interpretacijos. Prieš keletą metų Vaidas Jauniškis klausė: „[A]r yra kur nors pasaulyje (na, gerai – ES) nuobodėsiu muziejų už Lietuvos? Tikriausiai. Bet tai nepanaikina lietuviškojo nuobodulio“³. Reikia pripažinti, kad per kelerius praėjusius metus Lietuvos muziejų padangėje daug kas pakito: randasi vis daugiau naujų išradimų muziejinių parodų (kad ir naujoji įsimintina Lietuvos nacionalinio muziejaus paroda „Pažadinti“, neseniai atidaryta autentiškose buvusios areštinės patalpose), jau nekalbant apie naujuosius MO ar „Tartle“ muziejus.

Tokiu permainingu, įdomiu, bet, sutikime, nelengvu muziejinkystei metu Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (LMAVB) ėmėsi seniai įvairių institucijų planuoto, bet dėl įvairiausių priežasčių iki šiol neįgyvendinto projekto – įkurti Lietuvos knygos muziejų. Metas pasitaikė palankus: sparčiai vyksta 2016 m. pradėta LMAVB saugyklų priestato statyba. Atnaujinus istorinį bibliotekos pastatą (buvusius Tiškevičių rūmus), kur dabar veikia skaityklos ir darbo kabinetai, čia įkurdinti ir knygos muziejų (renovuotoje bibliotekoje skaitymo ir darbo erdvės pasikeis). Planuojama muziejui paskirtivisą istorinio pastato dešinio fligelio pirmąjį aukštą ir rūšį, čia išdėstyti įvairius su knygos raida susijusius pasakojimus.

Istorinio pasakojimo (naratyvo) reikšmė ypač yra akcentavęs Darius Kuolys: „pagrįsta būtų klausiti, kokie naratyvai šiandien lietuviams atveria praeitį, kokiomis vertybinėmis nuostatomis, koku tautinės bendruomenės supratimu remiantis jie parašyti, kokias tautinio sąmoningumo trajektorijas brėžia. Pagaliau – koks šiuolaikinių istorinių pasakojimų ryšys su senosios Lietuvos kurtu pasakojimu? Ar prieš šimtmečius krašte sektą pasakojimą pasitelkiame vien kaip šaltinį, ar ketiname jį išsamiau pažinti, rekonstruoti, o gal – užmegzti su juo dialogą, jį tęsti?“⁴ Šie akcentai apie

istorinio pasakojimo svarbą itin pravartūs ir knygos muziejaus kūrėjams.

Kokiame kūrybos etape dabar yra šio muziejaus sumanytojai? Patvirtinta knygos muziejaus kūrimo kolegija (joje dokumentinio paveldo, skaitmeninio turinio specialistai, restauratoriai), išdiskutuota, priimta ir patvirtinta muziejaus koncepcija ir pavadinimas (Lietuvos knygos ir mokslo minties muziejus). Bendroji šio knygos muziejaus koncepcija remiasi didžiuoju istoriniu pasakojimu – Edvardo Gudavičiaus ir Alfredo Bumblausko Lietuvos istorijos europizacijos teorija, teigiančia, kad „pavėluoto LDK pritaipimo prie Vakarų civilizacijos ir Vidurio Europos procesas, prasidėjęs po krikščionybės įvedimo, [vadintinas] europizacija“⁵. Pagal šią koncepciją, į Lietuvos, esančios kryžkelėje tarp Rytų ir Vakarų, istoriją žiūrime iš pasaulio istorijos perspektyvos. Lietuvos knygos muziejui ši koncepcija leidžia kuriamas muziejaus ekspozicijas grįsti Lietuvos valstybės raidos istoriniu siekiu būti lygiateise Europos valstybe ir kartu produktyviai naudotis Lietuvos knygotyriminkams gerai pažįstama ir dažnai moksliniuose tyrimuose čia taikoma Roberto Darntono knygos funkcionavimo visuomenėje teorija. Ji ne tik neprieštarauja minėtai Lietuvos istorijos europizacijos teorijai, bet yra ir labai paranki.

Pagal R. Darntono knygos kelionės visuomenėje grandinę turėtų klostytis ir būsimojo knygos muziejaus naratyvai (pasakojimo plotmės), rodantys, kaip, pradedant autoriumi, jo kūrimu, per spaustuves (leidyklas), asmenines bibliotekas, knygrišyklas skleidžiasi Lietuvos (ypač istorinės Lietuvos, LDK) knygos kultūra, kokie iškiliausi raštijos ir knygos paminklai įvairiais istorijos laikotarpiais buvo sukurti, kokios jų istorijos („nuotykių“), kuo jos gali būti patrauklios šių dienų lankytojui ir pan. Greta bus pinami įvairūs mažieji pasakojimai, papildantys ir pagilinantys didžiuosius. Antai temos „Raštas ir knyga LDK iki spaudos atsiradimo“ jungiamasis elementas

Asmeninis Šatrijos Raganos fotografijų albumėlis, saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje.

Inkunabulai iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos.

gali būti sąvokos „raštas, dokumentas, rankraštinė knyga kaip medija ikispaustuvinėje LDK“, o moto – E. Gudavičiaus tezė „Raštinė suvaidino didesnę vaidmenį už Bažnyčią ir mokyklą“. Šios temos mažieji pasakojimai suksis apie R. Darntono grandinės „pastotes“: knygų užsakovus, dovanotojus, savininkus, knygų meistrus (Rimos Cicėnienės suformuluota rankraštinės LDK knygos koncepcija).

Norėdami šiems pasakojimams suteikti tam tikros žaismės ir gyvumo, muziejaus kūrėjai jį metaforiškai pavadino „Bibliopolis“. Bibliopolis – tai knygų miestas-valstybė. Lankytojai galės pabūti Bibliopolio senamiestyje, naujamiestyje ir priemiesčiuose. Užsukus į senamiestį, bus galima aplankyti bažnyčią (cerkvę, kenesą, sinagogą ar mečetę), čia susipažinti su knygos kaip tikėjimo skleidėjos vaidmeniu, jos istorine raida (tema „Knyga ir religija“), o papuolus į Bibliopolio turgų išvysti ne tik įdomių knygų prekybos dalykų, bet ir intriguojančių pasakojimų apie knygnešystę – unikalų Lietuvos knygos istorijos fenomeną. Pasukus kalėjimo link, ten bus galima išgirsti pasakojimą apie knygų cenzūrą – nuosniausių laikų iki mūsų dienų.

Daug dėmesio rengiamasi skirti sovietiniams specfondams ir knygai sovietinės rezistencijos sąlygomis. O štai Bibliopolio ligoninėje įsikurs knygos architektikai skirta ekspozicija, rodan-

ti, kaip knygos „gydomos“ (restauruojamos, konservuojamos ir pan.). Nemažai vietos užims knygos menui skirta ekspozicija (Mados namai), atskleidžianti įvairių epochų knygos meno raidos ypatumus. Miesto išdas simbolizuos bibliotekos lobyną – ypač vertingus dokumentinio paveldo objektus. Numatyta ir įvairių kitų Bibliopolio vietų (temų): universitetas (knyga ir mokslo raida), stotis su kelionių literatūra, miesto sodas, kareivinės, smuklė ir pan. Žinoma, specialios ekspozicijos bus skirtos Tadu Vrublevskiui ir LMAVB istorijai. Muziejus orientuotas ir į akademinę bendruomenę, ir į plačiąją visuomenę, todėl daug dėmesio bus skiriama edukacijai. Bibliopolio kūrėjai tikisi nenuvilti jau dabar juo besidominčių lankytojų.

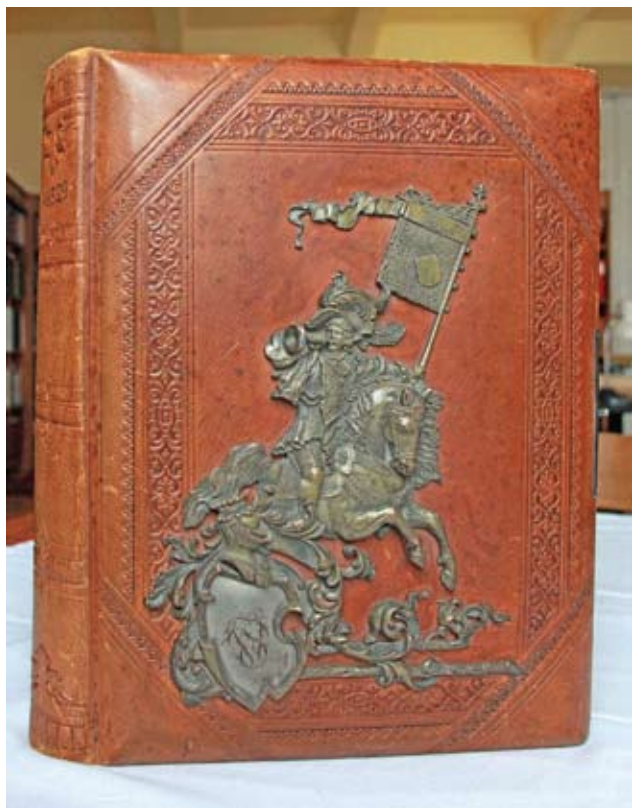
¹ Parulskis, Ernestas. Lietuvos Luvras. Iš portalo *LRT.lt*. Žiūrėta 2020-04-17.

² Ten pat.

³ Jauniškis, Valdas. Muziejinės vertybės. Iš portalo *LRT.lt*, 2015, lapkr. 21 [žiūrėta 2018-04-13].

⁴ Kuolys, Darius. Kaip seksime Lietuvos istorinį pasakojimą? *Lietuvos istorijos metraštis*, 2009, t. 2, p. 74.

⁵ Bumblauskas, Alfredas. Lietuvos didieji istoriniai pasakojimai ir Vilniaus paveldas. Iš *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiafunkcinis miesto paveldas: straipsnių rinktinė*. Vilnius, 2009, p. 36.

Vrublevskių šeimos albumas.